

העלון לאברכי כולל בני הישיבות ולכל לומדי התורה

האיחוד בחידוד

המאחד בקרבו חידודים ותשובות בהלכה ובאגדה

לע"נ ר' שמעון יהודה בן הגה"צ ר' אברהם יעקב (זיידל) עפשטיין זצוקלה"ה

לעילוי נשמת
הגאון הגדול רבי שמואל יעקב ב"ר יששכר דב זצ"ל
בורנשטיין
ראש ישיבת קרית מלך
נלב"ע י"ח אייר תשע"ז
תנצב"ה

פרשת בחקתי (בא"י) תשע"ח

כתב חידה

התייסרתי ימים רבים,
למרק שנות עון אחרים.
באחריות המוכיחים הוזהרתי,
והלכות למדים ממה שלקיתי.
על העתיד הקודר רבות התרעתי,
ובגילוי מה שראיתי צער מנעתי.
מי אני?

תזכורת: הקשר בין הדמות למרשה הוא בהזכרתה או ברמיזה בפרשה או בפסוק.

מעניגא דירחא

מולד חודש סיון
ליל שלישי
בשעה 5:21.6

"א"ר חנינא, שמות
חדשים עלו מבבל"
(ב"ד מ"ח ט, וכע"ז בירושלמי ר"ה פ"א ה"ב)

מה הטעם שנקרא
חודש 'סיון'
בשם זה?

נפלאות מתורתך

"נתתי שְׁלוֹם בְּאָרְץ שְׁכֻכְתֶּם וְאֵין מְחַדֵּד הַיָּהּ וְהַשְּׁבִיטִי חַיָּה רָעָה מִן הָאָרֶץ וְחָרֵב לֹא תֵעָבֵר בְּאָרְצְכֶם" (ויקרא כ"ו)
במהות ברכת השלום שנאמרה בפסוק, דרשו בספרא עה"פ (וכע"ז ב"רש"י שם): "שוא תאמרו היה מאכל והרי משתה, אם אין שלום אין כלום, תלמוד לומר ונתתי שְׁלוֹם בְּאָרְץ, מגיד שהשלום שקול כנגד הכל, וכן הוא אומר (בברכות י"א ב', שקבעו כן נוסח הברכה, וע"ז ר"ב בפירושו עה"ת), עושה שלום ובורא את הכל, מגיד שהשלום שקול כנגד הכל".
ובגודלו וחשיבותו של השלום, נאמרו מילות רבות בספרי (נשא מ"ב), ששמו של ה' קרוי שלום, ושקול כנגד כל מעשה אשתי, ואף נהגת ה' שמברך את ישראל בשלום, וכדכתיב (תהלים כ"ט י"א): "ה' עַל לַעֲמוֹ יִתֵּן ה' יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בְּשֵׁלֹם". והפירא האחרון במסכת ד"ך ארץ וטא' נקרא פרק השלום, ומתייחד שכל מימרותיו הם בשבחה מעלת השלום, ואיתא שם (הלכה כ"א): "ה' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר, גדול השלום, שכל הברכות והתפלות חותמין בשלום, קרית שמע חותמין בשלום, ופרוש סֶפֶת שְׁלוֹמָךְ. ברכת כהנים חותמה בשלום (במדבר י"ז כ"ו), וְיִשָּׁם לָךְ שְׁלוֹם. וכל הברכות חותמין בשלום, עושה שְׁלוֹם בְּמִרְמוֹי (לגרא"ל ג').
חשיבות השלום לבריאה, אינה רק לבני אדם, אלא גם במרומים צריכים את מידת השלום, וכדברי בלָדָךְ הַשְּׁחִי (איוב כ"ה ב'): "הַמֶּשֶׁל וְפָחַד עֲמוֹ עֹשֶׂה שְׁלוֹם בְּמִרְמוֹי", וכך דרשו בספרי שם ובפרק השלום, שאף דרי עליונים נריכים שלום, וה' עושה ביניהם נוסח כ"ד: "דבר אחר, אוהב שלום ורוחף שלום, ללמדך שכל המטיל שלום בארץ, מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו במרום...".

הקשר והשייכות בין שיש ממשפיע על השלום במרום, הוא דבר הצריך ביאור הפנה, מה הקשר והשייכות בין מה שיש שלום בקרב הארץ, לשלום הנעשה במרום. מה גם שלכאורה פשוט המדרש שהשלום במרום נעשה בעצם שלטונו של ה' הניכר ביותר לדרי מעלה, שכולם מפחדים מהדר גאווה ומחמתו כן משלימים ביניהם ואין בהם כל מחלוקת, וא"כ מדוע יש לו שייכות לשלום שיש בארץ.
עוד יש להבין את הנוסח התפילה שאנו מבקשים בכל סיום תפילה שמונה עשרה: "עושה שְׁלוֹם בְּמִרְמוֹי הוא יְעֹשֶׂה שְׁלוֹם עֲלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאֶמְרוּ אָמֵן". כך גם מסיימם את הקדיש שהוא מהתפילות הנוראות ביותר. וצריך להבין מדוע תקנו להזכיר ענין זה בכל סיום תפילה.
זאת ועוד, שבנוסח תפילה קצר זה נאמר, שמאחר וה' עושה שלום במרומו, על כן ישנה סיבה מיוחדת שישכין גם שלום בארץ. וצריך ביאור מה הקשר והשייכות בין השלום שיש בשמים, בין מלאכי מרום שאין ביניהם קנאה ורשאה ומחלוקת, לבין השלום בארץ, בין בני אדם קרוצי חומר ובעלי תאוות מגוננות, שיש להם משיכה טבעית למחלוקת ובריחה משלום.

חילוקא דרבנן

כתיב (ויקרא כ"ו ח'): "וַיִּרְדְּפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה מֵאָה וּמֵאָה מִכֶּם רַבְּבָה יִרְדְּפוּ וְנָפְלוּ אֵיבֵיכֶם לְפָנֶיכֶם לְחָרֵב". ופרש"י, "וְנָפְלוּ אֵיבֵיכֶם וּגְו'. שיהיו גופלין לפניכם שלא כדרך הארץ".
ע"י בפסוק (שם ז'): "וַיִּרְדְּפוּ אֶת אֵיבֵיכֶם וְנָפְלוּ לְפָנֶיכֶם לְחָרֵב". ופרש"י, "לְפָנֶיכֶם לְחָרֵב. איש בחרב רעהו", ומדוע שינה רש"י בפסוק ח' ופירש שהנפילה על דרך נס, הרי בשני הפסוקים מדובר על נפילת האויבים לפניהם בחרב.
וצריך ביאור!!!

מעשה רב

ימים ספורים לפני החג זכה ר' ראובן להקים את ביתו בשעטו"מ ובמזל טוב. בהיות שזו לו הפעם הראשונה בה מתחייב בשמחת ביתו, הסתפק כדת מה יעשה, איזו מתנה כדאי לקנות לשמחת יום טוב, ועל כן התייעץ עם ר' שמעון ידידו, אברך ותיק יותר, מה המקובל והראוי בקיום מצוה זו. ר' שמעון השיבו, שלדעתו כלל אינו צריך להעניק דבר מיוחד לכבוד המועד, שהרי זה עתה לפני ימים ספורים בליל שמחתו, נתן טבעת יקרה לכלתו - רעייתו, ומתנה זו עולה גם עבור שמחת יו"ט, שבדואי שתשמח בענידתה ביו"ט.
ר' ראובן החתן הטרי טענו, שהיות ואת הטבעת נתן כמתנה לנישואין, לא לשם שמחת יום טוב, על כן עליו להעניק מתנה נוספת המיוחדת למצוה זו.
לעומתו השיבו ר' שמעון, אין כאן דין מצוות צריכות כוונה, אלא עיקרה הוא שעל הבעל מוטל החיוב לדאוג שלבני הבית יהיה במה לשמוח במועד, וכיון שבעקבות מתנתו יש בידם תכשיט חדש ששמחים בו, קיים בזה את מצוותו.
אכן כן, השיבו ר' ראובן, שעיקר המצוה שעל הבעל לדאוג לבני ביתו שיהיה להם במה לשמוח במועד, ועל כן יתכן שאם נתן מתנה בסתם, הגם שלא כיוון דוקא לשמחת יו"ט, מכל מקום, היות ושמתים מזה ביו"ט, קיים את מצוותו. לא כן כאשר המתנה ניתנה בדוקא לשם שמחת הנישואין, אין מן הראוי, ואולי אף אי אפשר, לסמוך על זה ולצאת ידי חובתו במתנה שניתנה לפני יו"ט. ואילו ר' שמעון סבר, שכל עוד שהדבר מביא שמחה ביו"ט, התקיים בזה תכלית הלכה זו למהדרין.
השאלה היא, הצדק עם מי?

בבין חידות

איך יתכן שאדם צריך להניח תפילין, אך צריך לחולצן קודם תפילת 'שמונה עשרה' (לאו דוקא בתפילת מוסף).

הנהגה גמרא זו תמה ביותר, מה ראו רבני זוג ואיש להכניס לנו לתוככי הגמרא הקדושה את אותה אגרה של בני אדם על מריבתם הטפשית של בני שריים אלו.
וכבר ביארו המפרשים שהגמ' רמזה כאן לכמה ענינים חשובים, עיין במהרש"א ובח"ט, ובעיון יעקב על העין יעקב ובבן יהוידע ועוד, שכל אחד ביאר רמז גמרא זו בדרך אחרת.
ומהלך מיוחד על דרך הדרש, ביאר המגיד מישירם הגה"צ רבי יעקב גלינסקי זצ"ל (מובא בספר 'הגדות' על הגדה של פסח עמ' 355), שמימרה זו באה ללמד אותנו אורחות חיים. הנה כל אחד מהן על אותה בקתא, נקבת היתוש ולועג למעשיה. ה' נתן לה רק שעות חיים מועטות, פחות מיממה, ומתוך זמן חיים מועט זה, כשעירית ממנה איבדה במריבתה הטפשית עם בעלה על איזה דבר של מה בכך, וכי חסר לה אנשים אחרים למצוץ מהם דם! מה קרה אם בעלה אכל משנה ולא קרא גם לה להנות ממנה? ובסבלותה בעקבות זאת עשתה 'ברוג' בכדי להעניש את בעלה כעשירית מחייה, כאשר בעונש זה היא סובלת בדיוק כמהו. יש לה תקופת חיים כה קצרה ואתה היא מבזבזת על מריבות טפשיות כאלו, איזו אולות והנהגה סכלית היא זו לאבד נתח מהחיים הקצרים על מריבה, גם אם היה לה איזו שהיא הצדקה, שבכך מענישה היא את עצמה לאבד את חייה במריבה.
ובאמת הבקתא היא טיפשה וחסרת דעת, אבל מה אתנו, האם אנחנו חכמים יותר ממנה לבל לאבד במחלוקת ומריבה נתח נכבד מימי חינונו הקצרים בעולם, שבעים שנה ואם גבורות שמונים שנה. האם יש לנו זמן לזבזב על הבלים כאלו.

מענינא דסדרא

"אמר רבי אסי, אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף, שנאמר (ישעיה נ"ז ט"ז), כי רוח מלְפָנֶי יַעֲטוּף וְנִשְׁמוֹת אֲנִי עֲשִׂיתִי" (יבמות ס"ג ב').
מהיכן בפרשתינו נמצא סמך לזה?

תשובה ל"חילוק דרבנן"

בתשובה לשאלה, איך ליישב את מש"כ (ויקרא כ"ה כ"ב): "זרעיתם את השנה השמינית ואכלתם מן התבואה ישן עד השנה התשיעית עד בוא תבואתה תאכלו ישן". ופרש"י, "עד השנה התשיעית. עד היות הסכות של תשיעית, שהיא עת בוא תבואתה של שמינית לתוך הבית, שכל ימות הקציר היו בשדה בגרונות, ובתשרי הוא עת האסיף לבית...". שמבואר שהברכה נמשכת עד שנה תשיעית, והרי בפסוק (שם כ"א): "וציית את ברכתך לכל בשנה השלישית ועשת את התבואה לשלש השנים". ופרש"י, "לשלש השנים. למקצת התשיעית מניסן ועד ראש השנה, ולשביעית ולשמינית, שיזדעו בשמינית במרחשוון ויקצרו בניסן", ומבואר שהברכה היא עד ניסן של שמינית ולא עד חג הסוכות של תשיעית, וכפי שפרש"י בפסוק שאחרי.

יש לדקוק את חילוק לשון הכתוב, שבפסוק כ"א, כתוב: 'ועשת את התבואה לשלש השנים', ואילו בפסוק כ"ב, כתוב 'ואכלתם מן התבואה ישן עד השנה התשיעית', הרי שהפסוק הראשון מורה על עשיית השדות והפסוק השני על עצם האכילה.

ואמנם מדברי הרמ"א בבואו לתרץ את הסתירה לכא' בלשונות רש"י, מתבאר אגב אורחא דדקוק לשונות הפסוק, שכתב שם: "ושמא יש לומר, שמפני ששאלת מה נאכל אינה אלא עד ניסן של שמינית, שהרי מניסן של שמינית ואילך כבר יש להם לאכול ממה שקצרו בניסן, לפיכך הוצרך לפרש תשובת השאלה, שאמר, וציית את ברכתך לכל בשנה השלישית ועשת את התבואה לשלש השנים, מניסן של ששית עד ניסן של שמינית. ומה שאמר הכתוב אחר זה, וזרעיתם את השנה השמינית ואכלתם מן התבואה ישן עד השנה התשיעית, דבואת המושגע לן, דלא מבעי לשלש השנים שמניסן של ששית עד ניסן של שמינית, אלא אף עד סוף השמינית, שהוא תחלת תשיעית, שפיסק הישן שתאכלו ממנו, כמו בל שנה ושנה שאוכלים מן הישן עד חג הסוכות של שנה הבאה, שכל ימי הקציר התבואה היו בגרונות, ובתשרי, שהוא עת האסיף, אוסף אותה אל הבית ואז מתחיל לאכול ממנה".

תירוץ נוסף כותב ב'משכיל לדוד': "ל"ל דהא והא איתא, זאימין הכי וזימין הכי, אם קוצרין רצונו של מקום ביותר, שאז כתיב בהו (ישעיה ס"א ה'), וקמו זריעו ורעו צאנכם ובני גר אפרים וקדמיכם, והם יושבים לבטוח בבתיכם, על אותו זמן כתיב עד השנה התשיעית, שהרי הם אינם רואים החדש עד סוכות של תשיעית, שאז העבדים מניסים אותו לכתב עד אדוניהם, ויאק נמי דכתיב עד בא תבואתה ולא כתיב עד אשר תעבר. ואם אינם עושים כ"כ רצונו ביותר, שאז כתיב בהו ואספת דגן וכן לעצמך ולא ע"י זרים, כמ"ש רז"ל בירושלמי, אז כתיב לשלש השנים, דהיינו עד ניסן של שמינית, דמשם ואילך הרי הם הולכים לבתי הגרנות לדוש ולזרוז, ויכולים להביא לבית יום יום מה שכבר נתייבש".

תשובה ל"מבין חידות"

בתשובה לשאלה, הכי תימצא שכדאי לאדם להדר ולהיות ש"ץ בספירת העומר, הגם שכבר ספר בברכה את היום הנכון.

התשובה היא במי שספר באופן שנחלקו הפוסקים אם יצא אם לאו, ובאופן זה כדאי להדר ולהיות ש"ץ בספירת

שמות ל"ג י"א, שביאר: "וטעם בן נון, בא בחיך תמורת סגול, וכן (משלי ל' א'), דברי אגור בן קה, (וינה ד' ז') שבו לילה היה בן לילה אגד, (דברים כ"ה ב') אם בן הכות הקשיע, ועם כל זה אני תמה מדוע לא נמלט בשם הצדיק הזה אחד שיבא כמנהגו. ואני חושב כי נהגו לקרותו כי כלבו, כי היה הגדול בתלמידי משה רבינו ויראו לו בינו, כלומר הנבון, כי אין נבון וחכם כמוהו, או יהיה עיניו היושע שהביא מוליד, יעשו נון מלשון (תהלים ע"ב ז'), לפני שפך יגון שמו [ולהבת אבד] הרמב"ן הללו, כדאי לעיין בפסוק הנזכר במפרשינו, וכבר עמדנו בזה בעבר, ואמרו:

ולכאורה אין צונת הרמב"ן שלא היה שם אביו נון, שהרי פסוק מפורש הוא בד"ה ז' כ"ו, אלא וצונתו לבאר מדוע יושע מתייחס אחר אביו ואילו משה לא נקרא משה בן עמרם, ואם משום שהיה ב' יהודים שם אביו ונבוכי שידעו למי מדובר הוציאו את שמו עם שם אביו, א"כ היה צריך להיחשב לו יושע בן נון ומדוע נקרא דביר בלכן בשמו ששמו טעם משה וכמו שכתבנו.

שיר"ד כ"ז יתוש א' א' שכתב: "כל נון בחיך כמו בסגול, ואמר לכל מקום בן נון בחיך ולא יאמר באחד בשם בטלום בן שמו מנהגו. ובזה לפי שדבקות שתי המלות לעולם מפני שהם מלות זעירות ונדבקות ובהדבקם תקל הקריאה בחיך ולא בן בסגול".

הניחו את ידך על שם עמך, חבירו יפה מהיושע (דפוס פוררה), ש"ז, שהביא מקשה שישוע בן נון נמצא בתוך דג ולכן נקרא בן הדג שנמצא בתוך דג ולכן נקרא ש"ץ שהוא יותר ממעלות של בתוך מאשר בן דג. ובינו שיר"ד ז' ויבטעם לענין "שמות ל"ג י"א, שנחשב ל"ג הדיין רבי יצחק מאגריש"צ ל"ל, מגדולי רבני קושטא, בא בשם גביית' פירשט שלח (לא מציאת): "צידע טעם למי לבד, לפי שבתחילה היה שמו הושע, ומשה הוא ששינה שמו וקרא לו יושע, כמו שנאמר בפירוש שלך לך, וצידע מקשה לחושיע בן נון, שירושלמי י"ז, ש' שהוסיף לשמו לחק משה משעה, ובתחילה היה שמו שיש, כמו שנחבא בפירוש לך לך. וכינו שיר"ד ז' היתה בסוף התיבה ולא היה לו נקודתו, וכעשיו שבאה תחילת התיבה אל היתה צריכה להיות לא מנוקדת כפי שנקודתה בתחילה. וכל שם מלות בן הסגול" של יב' וישן שמו שבי"א, וכן נשארה נקודה אחת בן והוא חייק".

אכן לשיטה זו צריך לבאר, מדוע כשהתורה קראה את שמו 'לושע' ולא תוספת חייק", גם נקרא 'ז' לאו' ו"ל. והתיבה בפירוש שלח (במבד י"ג ז', ט"ז), שבפרשה זו שינה משה שמו ל'לושע', קראו בן שם העתיד, אך מה ניתן ליישב בפירוש

העומר ויכול לברך כדי להוציא אחרים, ובאופן זה יצא לעו"ע, וכפי שכתב בשע"ת תפ"ט סק"א: "ע"י באה"ט, הגם מנה ב'ראשי תיבות', כגון י"א או ל"ג בעומר, ודעת באט פשוט ס' ק"ז דיצא, ובפר"ח וקצת ארוגים, וכן בשאילת יעב"ץ ס' קל"ט, הסכימו שלא יצא... וע"י בשירוי ברכה שכתב, שמי שמנה ב"ר"ת, טוב שאח"כ יהיה ש"ץ ויברך להוציא אחרים, ע"ש".

וע"ש בשע"ת דבמוקם שלא נהגו לצאת בברכת ש"ץ, צריך למנות כל שמי ברכה. ועכ"פ מדבריו של השיורי ברכה למדנו, שכיליש ספק אם יצא, יש ענין לחפש טעמי א"ת ויכול לספור בברכה, ולא שסתם יספור בלא ברכה. והפסד ברכה אפילו מספק אינו דבר של מה בכך, אע"פ שברכות אינן מעבכות.

תשובה ל"מעניא דסדרא"

בתשובה לשאלה, היכן נמצא בפרשתינו לכאורה סתירה לכאורה אדייתא במו"ק כ"ח א': "חיי בני ומוזני, לא בזכותא תליא מילתא, אלא במזל תליא מילתא". עניין זה נמצא בכמה מקומות בפרשתינו, וכדלהלן.

א. מדברי הכתוב (ויקרא כ"ה, כ"כ"ב) לעניין מצות שמיטה: "וכי האמרו מה נאכל בשנה השביעית הן לא זרע ולא אסף את תבואתנו. וציית את ברכתך לכל בשנה השלישית ועשת את התבואה לשלש השנים. וזרעיתם את השנה השמינית ואכלתם מן התבואה ישן עד השנה התשיעית עד בוא תבואתה תאכלו ישן". הרי שמפורש בכתוב שהמוזנות מצויים בזכות שמירת השמיטה, ולא בגלל המזל גרידא. וכבר עמד בזה הרשב"א בתשובותיו וכדלהלן.

ב. עוד מצאנו בפרשתינו ראיות לכך שלא תמיד תלויים המזונות במזל בלבד, כגון הכתוב (ויקרא כ"ה י"ח-י"ט): "ועשיתם את הקציר ואת משפטי תשמרו ועשיתם אתם וישבתם על הארץ לבטח. ונתנה הארץ פריה ואכלתם לשבע וישבתם לבטח עליה".

ג. עוד יש להביא את הכתוב (שם כ"ה): "כי ימוך אחיך ומכר מאחזתו ויבא וגללו הקרב אלו וגאל את ממכר אחיך", הסמוך לפרשת שמיטה, שדרשוהו חז"ל (קידושין כ' א'): "רבי יוסי רבי חנינא אומר, בא וראה כמה קשה אבהק של שביעית. אדם נושא ונותן בפירות שביעית, לסוף מוכר את מטלטליו... לא הריגש, לסוף מוכר את שדותיו, שנאמר, כי ימוך אחיך ומכר מאחזתו...". הרי שיתכן ואדם יגיע לידי עניות משום שעבד על איסור סחורה בפירות שביעית.

ד. כמו כן יש להביא גם את הכתוב (ויקרא כ"ה מ"ז): "וכי תשיג יד יך ותושב עמך וימוך אחיך עמו ונמכר לגר תושב עמך או לעקב משפחת גר". שעליו פירש רש"י (ומקורו מהת"כ כאן): "וכי תשיג יד גר ותושב עמך. מי גרם לו שיעשירי, דבוקו עמך; ומך אחיך עמו. מי גרם לו שימוך, דבוקו עמו, על ידי שלמד ממעשיו". הרי שעל ידי שמתחבר העשירי עם הנכרי ולומד ממעשיו, גורם לעצמו להיות מוך - עני, וכן להיפך, על ידי שלומד הנכרי ממעשיו הטובים של חבירו הישראלי, זוכה לעצמו לעושר.

ה. ראה נוספת לעניין, על דרך הדרש, שמהכתוב (ויקרא כ"ה ב'-ו'): "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם כי תבאו אל הארץ אשר אשר אני נתן לכם ושבתה הארץ שבת לה... והיתה שבת הארץ לכם לאכלה...". שיש ללמוד

מכך שעל ידי שמירת השמיטה זוכים לפרנסה, וכפי שכתב בפינים יפות (שם פס' ב', ראה דבריו בהערה), שמקרא זה רומז שבזכות שמירת שבת הארץ יהיה לכם לאכול.

ובביאר הדבר, כבר נשאל הרשב"א על אודות כללות ענין זה, והרחיב לבראו בתשובתו (ש"ת הרשב"א ח"א סי' ת"ט): "אמרת לברא מה שאמר רבא (מו"ק כ"ח א'), בני חיי ומוזני לוא בזכותא תליא מילתא, אלא במזל תליא מילתא. והוקשה לך מדברא לרבא, דסמך בפתרון חלומותיו על בר הדפא".

תשובה. אני אגדיל בשאלה הזאת, היאך אפשר לו לרבא לומר שאין בני חיי ומוזני תלויין בזכותא, והלא מקרא מלא דבר הכתוב בשלש אלה שהן תלויין [בזכות. בנין], דכתיב (שמות כ"ג כ"ו), לא תהיה משפלה ועקרה בארצה, וכתוב (דברים ז' י"ג), וברך פרי בטנך. חיי, (שמות שם) את מספר ימך אמצלא, (דברים י"א ט') למען תארכו ימים, ומכאן רבים. מוזני, דכתיב (ע"י שם ז' י"ג), וברך פרי אדמתך, וכתוב (ויקרא כ"ה כ"א), ועשת את התבואה לשלש השנים, (דברים ח' ז') (ועוד) וגאלת ושבנת, (שם ט"ו ד') הגם כי לא יהיה בך אביון, ואלה רבים. וזו שאלה חזקה, לא הנה הכתובים מעידים מובטחין כן, והם הביאו ראיה בהפך מרבה רוב חסדא. ועוד קשה מכלן, מה שאמרו בהגדה (ברכות י"ז ב', ועוד), 'כל העולם נזון בשביל חנינא בני, וחנינא בני די לו בקב חרובין'. ר' תענית כ"ה א" (י"ב) 'לביית דחארביה לעלמא ואבנייה אפשר דינייל מזלך במזל דמוזני'.

ואני משיב בכל אלה, שהבטחת הכתובים אל הכלל, ואין הכתובים משגיחין על הפרטים. שהיה כתיב (דברים ט"ו ז') 'כי לא יחדל אביון מקרב הארץ, ויש לנו מקום עיון בזה, ככותב אחד אומר (שם ז'), אפס כי לא יהיה בך אביון, וכתוב אומר כי לא יחדל אביון מקרב הארץ. אלא [כמו] שאמרתי, יצא לנו בזה ביאור רחב ודקדוק יפה בכתובים. אפס כי לא יהיה בך אביון, וגמר הכתוב כי בך יברכה ה', כלומר, יברך את עמך בכלל ותתן לו. וע"י ברכות הכלל שארבה לך, לא יהיה אביון מי שאין לו, לפי שתתן לו ולא יהיה אביון עוד. אבל הכתוב השני מדבר מצד עצם האביון, לומר לא יחדל אביון, וגמר הכתוב על פן אנכי מצדך לאמור פתח הפתח את ידך, כדי שלא יעמוד עוד באחריות - באביונות] על ידי ברכותך.

עוד יש לו לדעת, הדגן לא בזכותא תליא מילתא, להיות לזכאי מצד עצמו, אבל לאחרים יש מצד זכותם, וזהו שאמרו, 'כל העולם כלו נזון בשביל חנינא בני, וחנינא בני די לו בקב חרובין', ודומה למה שאמרו (ברכות ה' ב', ועוד), 'אין חבוש ומתיר עצמו מבית האסורין'.

הרי שהרשב"א מוכיח מכמה מקומות, וביניהם מהפסוק הנ"ל שבפרשתינו, שלא בכל אופן נקבעים להבני חיי ומוזני' על פי המזל. אלא ההנהגה בזה היא, שעל כל אדם נגזר גורלו הפרטי באלו העניינים על פי מזלו. אכן אם זכה אותו דור, הרי שזכות הצדיקים תועיל לכל ישראל, ועל ידי זה יזכו להתברך ב'בני חיי ומוזני' גם שלא על פי מזלם האישי. אמנם כל זה הוא דוקא לשאר ישראל, ולא לבעלי הזכויות, שאף על פי שבזכותם זוכים כל ישראל, הם אינם יכולים לפדות עצמם בכח זכויותיהם מיד מזלם, שחמת שאין חבוש ומתיר עצמו מבית האסורין.

אכן יש לעיין ולדון בראיות אלו כל אחת לגופה, אם מסיפק להם תירוץ של הרשב"א, ואכמ"ל עוד בזה.

האזינו, דכתיב (דברים ל"ב מ"ז): "יניבא משה ויביר את כל דברי הסיקה הזאת באזני הקם את הוושע בן נון". וצ"ע.

17. עוד בנינו [בן אֶלְשֶׁשֶׁק], עיין בתשובות לכתב חידה מליון ש"ע, פרשת ברה תשי"ו.

18. וישנם גם מקומות שכתב עם חיסור נוסף, והאריכו בזה במדרשים ובמפרשים ואכמ"ל. ונעתיק בהם מה שכתב בפענוח רוא סו"פ האזינו (דברים ל"ב מ"ז): "הוא יוושע בן נון, תימה, למה קראו את בשם הושע. ו"ל דמה שקראו משה יוושע... הוא מטעם שכתבו במקומו, שכן דרך השרים ומלכים לשנות שמות משרתיהם הנאמנים כרצונם כשבאים לשירותם, כביסוף דניאל תנניא מישאל ועזריה. הנה עתה מבקש הוי"ו יצא ארבעים משירוי של משה ונעשה הוא המלך, חור לשמו הראשון, כבוד שור".

עוד כתב שם: "ועירוצא כתיב (תנח"מ ח' י"ז), כי לא עשו ימי שיוע בן נון. חסר ה' מנני ז' דברים. א' שאמרו אם הרי חיי בימי יוושע בן נון, יחזיקו, לא היה נחטע כלום. או מפני שלא ביקש על היציר". וא' מפני שלקח רחב הונהג שהיה נכרית וגויה, ומזכיר את אלה לנאלי, אף על פי שכתוב בו (יושע י"א ט"ו), לא חסיר קָרַב מכל צַעֲרָה ה' את משה".

19. ובטעם הדבר מדוע נכתב שמו דוקא בפסוק זה, כתב בפענוח רוא סו"פ האזינו (באותיות הסתוות): "א' ואשר בא מלא ב' יוושע יוושע צייתו, הוא נחטע שם שמו לו משה אז כל הקבלה בשלימותה ובמילואה כל מה שקבל הוא מסיני, ועד סמוך למיתת משה לא עמד על דעת רבו ומילוי לשונותיו, כי אז אדם עומד על דעת רבו עד ארבעים שנה, לכן בן הקראק עד שם הוא חסר, והושע וכל ימי הקנים".

20. האדם שפסע שם נאמר: "ועיבד ישראל את ה' כל ימי הושע וכל ימי הקנים אשר הארץ ימים אחר יוושע ויָאָסֵר דַּעֲוָה לָתַתְּ קָלַתְּ מַעֲשֵׂה ה' אֲשֶׁר עָשִׂה לְיִשְׂרָאֵל". הרי שבשני המקומות שזכרתי תיבת 'יוושע' בפסוק, תכתיבו היא חסרה ולא יחזירו אותה בסמותה שפטים ז' ז', על דברי חיינו הוכתבו מלא: "ז' ב' מלא, שם שמו לו משה אז כל הקבלה בשלימותה ובמילואה כל מה שקבל הוא מסיני, ועד סמוך למיתת משה לא עמד על דעת רבו ומילוי לשונותיו, כי אז אדם עומד על דעת רבו עד ארבעים שנה, לכן בן הקראק עד שם הוא חסר, והושע וכל ימי הקנים".

21. וישנם גם מקומות שכתב עם חיסור נוסף, והאריכו בזה במדרשים ובמפרשים ואכמ"ל. ונעתיק בהם מה שכתב בפענוח רוא סו"פ האזינו (באותיות הסתוות): "א' ואשר בא מלא ב' יוושע יוושע צייתו, הוא נחטע שם שמו לו משה אז כל הקבלה בשלימותה ובמילואה כל מה שקבל הוא מסיני, ועד סמוך למיתת משה לא עמד על דעת רבו ומילוי לשונותיו, כי אז אדם עומד על דעת רבו עד ארבעים שנה, לכן בן הקראק עד שם הוא חסר, והושע וכל ימי הקנים".

22. וישנם גם מקומות שכתב עם חיסור נוסף, והאריכו בזה במדרשים ובמפרשים ואכמ"ל. ונעתיק בהם מה שכתב בפענוח רוא סו"פ האזינו (באותיות הסתוות): "א' ואשר בא מלא ב' יוושע יוושע צייתו, הוא נחטע שם שמו לו משה אז כל הקבלה בשלימותה ובמילואה כל מה שקבל הוא מסיני, ועד סמוך למיתת משה לא עמד על דעת רבו ומילוי לשונותיו, כי אז אדם עומד על דעת רבו עד ארבעים שנה, לכן בן הקראק עד שם הוא חסר, והושע וכל ימי הקנים".

23. ובמה שכתבנו בזה לעיל בהגדה.

24. וישנם גם מקומות שכתב עם חיסור נוסף, והאריכו בזה במדרשים ובמפרשים ואכמ"ל. ונעתיק בהם מה שכתב בפענוח רוא סו"פ האזינו (באותיות הסתוות): "א' ואשר בא מלא ב' יוושע יוושע צייתו, הוא נחטע שם שמו לו משה אז כל הקבלה בשלימותה ובמילואה כל מה שקבל הוא מסיני, ועד סמוך למיתת משה לא עמד על דעת רבו ומילוי לשונותיו, כי אז אדם עומד על דעת רבו עד ארבעים שנה, לכן בן הקראק עד שם הוא חסר, והושע וכל ימי הקנים".

תשובה ל"כתב חידה"

מי אני: יהושע¹⁵ [בן¹⁶ נון¹⁷].

דמות הקשורה: רשי"ע¹⁸ עה"פ (ויקרא כ"ט): **"וְאִישׁ** כִּי יִמְכַר בֵּית מוֹשֶׁב עִיר חוֹמָה וְהָיְתָה גְאֻלָּתוֹ עַד תָּם שְׁנַת מִמְכָרוֹ יָמִים תִּהְיֶה גְאֻלָּתוֹ. וּפְרִשְׁתִּי בֵּית מוֹשֶׁב עִיר חוֹמָה. בֵּית בְּתוּךְ עֵיר הַמּוֹקֶפֶת חוֹמָה מִיְמֹת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן."

בשלת מלא נכתבי – שבכל המקומות נכתב שמו של יהושע חסר, מלבד שלשה שכתב מלא, 'יהושע'.

שבכל המקומות, כמאתים, במספרם בכתיב הקודש, נכתב שמו של יהושע חסר¹⁹, בלא הוא²⁰ ש'אחור ש"י²¹, וכגון (שמות י"ז ט'): **"וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְהוָה עֲבֹד לָנוּ אֲנָשִׁים וְצֹא הַלֶּחֶם בְּעַמְלֶק מֵאֶחָ אֲנִי נָצַב עַל רֹאשׁ הַגְּבִיעָה וּמִטָּה הָאֱלֹהִים בְּיָדִי."**

ובשלושה מקומות נכתב שמו מלא, בתוספת וא"ו שאחר הש"י²², ואלו הם, אחד בתורה²³, כדכתיב (דברים ג' כ"א): **"וְאֵת יְהוֹשֻׁעַ צִיְתִי בְּעַת הַהוּא לְאֹמֶר עֵינֶיךָ הָרֹאֵת אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹהֶיךָ לְשֵׁנֵי הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה בְּכָל יְמֵי חַיֵּיךָ וְלֹא יָשָׁר לְךָ לִלְכָל הַמְּלָכֹת אֲשֶׁר אֶתְּהַלַּךְ עִיר וְעוֹד שֵׁנִים בְּנְבִיאִים, בְּסֹפֵר יְהוֹשֻׁעַ (כ"ד ל"א), עֵינִי בַּהֲעֵרָה²⁴, וּבְסֹפֵר שְׁפִטִים, כְּדֹכָתִי (ב' ז')²⁵. וַיַּעֲבֹד יוֹשֻׁעַ אֶת ה' כַּל יְמֵי חַיָּו וְכָל יְמֵי הַקְּדוּשָׁה אֲשֶׁר אָדָּרְכֵנִי יָמִים אַחֲרֵי יְהוֹשֻׁעַ אֲשֶׁר רָאוּ אֶת כָּל מַעֲשֵׂה ה' הַגְּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה לְיִשְׂרָאֵל."**

וכפול מהם נתעטרתי – שבשש עטרות נתעטר יהושע, שהם כפול משלשת המקומות בהם יהושע נכתב מלא.

שבשש עטרות נתעטר יהושע²⁶, כדאיתא במדרש חסרות ויתרות דברים ק"ו ומדרש מגן אור²⁷ (הובא בבתימ"ד ח"ב, ובאוצה"מ עמ' 200 ועמ' 306): **"כל יהושע חסר וי"ו האחרון. חוץ מג' מליאים. (דברים ג' כ"א) וְאֵת יְהוֹשֻׁעַ צִיְתִי, למה מלא²⁸. אלא באותה שעה נתעטר יהושע בשש עטרות²⁹, הנוי, והכח, והעושר, והחכמה, והנשיאות, והנבואה. הנוי, דכתיב (במדבר כ"ב ז'), וַנִּתְּתָה מְהוֹדָד עֲלָיו. והכח, דכתיב (יהושע ח' י"ח), נָטָה בְּפִידוֹן אֲשֶׁר בִּידָךְ אֶל הָעַי כִּי בִידְךָ אֲתַנְּנָה. והעושר, מביט סיוחן ועוֹג, דכתיב (דברים ג' ז'), וְכָל הַבְּהֵמָה וְשֵׁלַל הָעִרִים בְּזוֹנוֹ לָנוּ. והחכמה, דכתיב (שם י"ד ט'), וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן מֵאֵל רֹחַ חֲכָמָה, הַנְּבוּאָה, דכתיב (יהושע א' ט'), כִּי עִמָּךְ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תִּלְךָ. הַנְּשִׂאוֹת, דכתיב³⁰ (שפטים ב' ז'), וַיַּעֲבֹד הָעָם אֶת ה' כַּל יְמֵי יְהוֹשֻׁעַ."**

עוד דבר צאצא אצל יהושע במספר זה, כדאיתא בילקוט קהלת התקפ"ט: **"דאמר רבי איסא, ששה³¹ דברים דבר יהושע בפני רבו ולו נגמל עם בניו, ואלו הם, אחד במנוי זקנים, (במדבר י"א, כ"ז-כ"ט) וַיִּרַץ הַנְּעָר וַיַּגִּד לְמֹשֶׁה... [וַיַּגִּד יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן מִשְׁרַת מֹשֶׁה מִבְּחָרִין] וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי מֹשֶׁה כָּלֵאמֹר. [וַיֹּאמֶר לוֹ מֹשֶׁה הַמְּקַנָּא אֶתְּהָ לִי וּמִי יָתֵן לִי עֵם ה' בְּנִבְיָאִים כִּי יִתֵּן ה' אוֹ רֹחוֹ עָלֶיךָ. אַמֵּר לוֹ (מִשְׁחָה לַיהוָה), הַמְּקַנָּא אֶתְּהָ לִי, הַלּוּאִי אֶתְּהָ כִּיּוּצָא בִּי, הַלּוּאִי כִּל יִשְׂרָאֵל כִּיּוּצָא בְּךָ, שְׁנֹאמַר וּמִי יִתֵּן כָּל עֵם ה' בְּנִבְיָאִים. אִיחָד בְּמִשְׁחָה הַעֲלָל, (שמות ל"ב י"ז) וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ. וְאֵת קוֹל הָעָם בְּרָעָה וַיֹּאמֶר אֵל מֹשֶׁה קוֹל לְחַמְחָה בְּפִתְחָה. אִמֵּר לִיה מִשְׁחָה לַיהוָה, אַדָּם שְׂהוּא עֲתִיד לְנַהֵג שְׂרָה עַל שְׁמַיִם רְבוּא אִינוּ יוֹדֵעַ לַהֲבַחֵן בֵּין קוֹל לְקוֹל..."**

לאחר השיבה נישאתי – שיהושע נשא את רחב לאשה לאחר שהיה בשנות השיבה לחייו.

שיהושע נשא את רחב לאשה, כדאיתא במגילה י"ד ב', במימתו של עינא סבא: **"דאייגריא ונסבא יהושע"**.

ונישואיו אלו של יהושע עם רחב היו לאחר שהיה בשנות השיבה לחייו, שהרי הנישואים הללו היו לאחר כניסת ישראל לארץ, ובאותה שעה היה יהושע כבן שבעים ושתיים שנה לשיטה המוקדמת, וכבן ותשעים ושש שנה לשיטה המאוחרת (ובענין חשבון השנים, עיין בהערה³²).

ושבעים שנה המה שנות השיבה, כדשינוי באבות במימתו של יהודה בן תימא (פ"ה מכ"א): **"בן שבעים לשיבה"**.

זה שנים רבות שרתתי וחיפשתי בספרי חז"ל והמפרשים לדעת מה היה עם יהושע כל השנים עד מיתת משה, האם כל עשרות השנים עד ביאתו לארץ ישראל לא מצא יהושע אשה, שבאותה שעה היה זקן. זאת ועוד, שסוף סוף כאשר החל לחפש אשה, כשהיה מנהיג ישראל, לא מצא אשה אחרת מרצה, ובמיוחד שכבר לא היתה בת בנים, שהרי באותה עת היתה כבת חמישים שנה³³, ואמרו בבא בתרא ק"ט ב': **"אמר רב חסדא, ניסת פחותה מבת עשרים ולעד עד ששים, בת עשרים יולדת עד ארבעים, בת ארבעים שוב אינה יולדת"**.

ויתכן אולי לפרש שלעולם היתה ליהושע אשה מימים ימימה, וע"ש העתיד שיענש³⁴ שלא היו לו בנים, לא נבנה ממנה, ולעת זקנותו נתאלמן, ובכניסתם לארץ ישראל ראה בצדקותה של רחב שנתגיירה, ולקחה לאשה הגם שכבר לא היתה בת בנים, היות וחסב שגם הוא כבר אינו בר בנים, וה' עשה עמו נס ופלא ונולדו בנותיו, שמהם זכה לדורות המפוארים הללו וכדלהלן³⁵.

ולהעמיד נביאים זכיתי – שבנישואיו הללו של יהושע עם רחב, זכה להעמיד שמונה נביאים.

ששמונה נביאים זכה יהושע להעמיד מנישואיו עם רחב, כדאיתא במגילה י"ד ב': **"שמונה נביאים והם כהנים יצאו מרחב הזונה, ואלו הן³⁶: נחיה³⁷, ברוך³⁸, ושריה³⁹, מחסיה⁴⁰, רימיה, חלקיה⁴¹, תמאליה⁴², ושלום⁴³. ובי הורה אומר: אף חולדה הנביאה מבני בניה של רחב הזונה היתה. כתיב הלא (מ"ב כ"ב י"ד) [וַיִּלְכְּ חַלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן וְאֶחָיו וְעַבְדָּו וַיִּשְׁפֹּךְ וַעֲשִׂיהָ אֶל חַלְדָּה הַנְּבִיאָה אֲשֶׁת שֹׁלָם בֶּן תִּקְוָה, וְכָתִיב הַתָּם (יהושע ב' י"ח), אֶת תִּקְוָה חַוַּת הַשָּׂנִי."**

באימה בניגון תפילה נוראה יסדתי – שיהושע יסד את התפילה הנוראה 'עלינו לשבח' באימה ובניגון.

שיהושע יסד את התפילה הנוראה 'עלינו לשבח', באימה ובניגון, כשהכניס את ישראל לארץ ישראל, וכפי שהאריכו רבותינו הראשונים, ונעתיק בזה מדברי הרוקה בפירוש סידור התפילה (ראש השנה אות ק"ב מלכות):

"עלינו לשבח לאדון הכל. כל איש הירא את דבר השם ישים אל לבו תבונת השכל, וישים לבו בשרשו ויכיון מאד מאד כשיאמר עליו לשבח, כי שיר השירים הוא, ויהושע איש האלהים יסדו כשנכנס לארץ הקדושה, וראה כי חוקות הגוים הבל הם ואלילים תהו בלא ויכלו להציל עובדיהם, התחיל לפרוש כפיו השמימה וכרע על ברקו באימה, ואמר בקול רב בניגון המשמח הלב לכיון לרבינו לשבח... על כן יתכיון האדם בכל מאודו לשורר לבוראו בזה השיר מפואר ומהודר ומעוטר ומקודש ומרומם."

וע"ע בכל בו (סי' ט"ז): **"ואחר כל התפלות אומר עלינו לשבח, בפרק ר' אליעזר אומר, שבח גדול יש בעלינו לשבח, על כן צריך לאומרו מעומד, ותמצא עלינו עולה בגימטריא ומעומד. ושמעתי שיהושע תקנו בשעה שכבש יריחו..."**

ובענוותנותי רק שם נעוירי בו רמזתי – שמפני ענוותנותו של יהושע רמז בו רק את שם נעוירו 'הושע'. ששם נעוירו של יהושע היה 'הושע', שכך נקרא עד שמה שנה לו את שמו לפני שיצא בשליחותו כמרמל שבט אפרים, כמפורש בקרא (במדבר י"ג ט"ז): **"...וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בֶּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ"**.

ובתקופה שמוכה עדיין נקרא יהושע 'נעור'³⁹, כמפורש ג"ז בקרא (שמות ל"ג י"א): **"...וּמְשַׁחְתוּ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן וְנַעַר לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֵהָל."**

ובתפילה נוראה זו שישד יהושע, בענוותנותו⁴⁰ רק רמז בה את שם נעוירו (תרתי לשבחו, גם רק רמז וגם רק את שם נעוירו), וכפי שכתב הרוקה בפירוש סידור התפילה (ראש השנה אות ק"ב מלכות), וע"ע בכל בו סי' ט"ז א': **"עלינו לשבח לאדון הכל... ויהושע איש האלהים יסדו כשנכנס לארץ הקדושה... ומפני ענותו הגדולה אשר היה עשה למד ממה ענו מכל האדם אשר יסד מזמור שיר ליום השבת משה, אך 'ליום' מפסיק פן יבינו מי עשאו, כך היה יהושע ענו, ויסד עלינו לשבח בשמו הושע למפרע, 'עלינו לשבח, ש'לא שם, ואנו כורעים, ה'וא אליהו..."**

ויש אומרים שיהושע גם יסד את המשך התפילה המתחילה 'בעל כן נקוה', כדלהלן.

וראה מה שכתב בספר מטה משה (לרבי משה מת, מתלמידי המהרש"ל, בעמוד העבודה, סימן ר"ב), שכתב דברים נוראים במעלת ושבת תפילה נוראה זו: **"ומצאתי כתוב, וקבלנו שיש לומר שבח זה של עלינו, ומשתחוה באימה וביראה ברתת בזיעה בשיפוי ראש, כי כל צבא השמים שומעים, והקב"ה עומד עם פמליא שלמעלה, וכולם עונין ואומרים אשרי העם שככה לו אשרי העם ש'ה אלהיו, אשרי העם עוז לו בן מסלות בלבבם..."**

וע"ע מש"כ בענין זה בספר דרך היום (לרבי משה בן מכיר, ב'כוונת עלינו'): **"...וצריך לאומרו בכוונה גדולה, ויש בו כמה חסות ורמזים, וכחו גדול, ויש מדקדקין שאופרים אותו בכל יום ז' פעמים בין ביום בין בלילה, ז"פ ביום וז"פ למפרע, כפי שיר ופעם למפרע... ויהושע יתקן זה השבח הגדול שכבש את יריחו ואמרו ז"פ ישר והפוך, ובו הפיל ז' חומות שהיו ליריחו, והוא מסוגל לכל דבר וענין מצרה וצוקה שלא חבא, עול תהיה לומר אותו ישר והפוך... וצריך לכיון בו קבלת עול מלכות שמים ויחודו ואלוהותו... ואח"כ יאמר [על כן נקוה לך ה' אלהינו], שהוא מענין מלכות, להמליך יוצרנו עלינו, והוא קרוב לשבח שבעלינו לשבח... ורמזו בתחילת תיבותיו ע' כ' ן', על כן נקוה, ואפשר שהוא כשהצדיק עליו את הדין ויעד שחטא, ואמר בתפלתו [שמשה] יעביד גלולים מן הארץ להפנות אליך כל רשעי ארץ, והענין הוא שייסיר לב האבן מבשרנו אשר הוא מתענו ומכשילנו מעבודת האל תיבאר וינתנה, ויבא זמן שכולם יכירו וידעו את ה' ומלא הארץ דעה את ה' ויתן בנו לב בשר שלא נשוע עוד לכסלה ולמכשול עוֹן, וקבל עליו עול מלכות שמים קודם מיתתו, ולכן אמר לו יהושע שבאותה מיתה נתכפרו כל עוונותיו וזכה לעוה"ב..."** וע"ע באריכות דברי ספר 'סוד ושורש העבודה' במעלת שבח נוראה זה ובמה ראוי לכיון בו.

יחזקאל, ישראל היו מזלזלי אחריו ואומרים, לא מבני בניה של רחב הזונה הוא, וצדו הכתוב לייחסו, (יחזקאל א' ז') הֲיָה הָיָה דָּבָר ה' אֵל יְחֻזְקָאל בְּיוֹם הַכֶּהֶן. ירמיהו, הוא ישראל מזלזלי עליו ואומרים, לא מבני בניה של רחב הזונה הוא, וצדו הכתוב לייחסו, (ירמיהו א' א'), דְּבָרֵי יְחֻזְקָאל בֶּן חַלְקִיָּהוּ בֶּן בְּנִינָה וְהָיָה יְחֻזְקָאל אִיתָא בְּסַפְרֵי זוֹטָא י"ט ט', שאף יחזקאל ובניו אביו יצאו מרחב, וכן במדרש אגדה במדבר ל' ט"ו ז' נ"ה".

32. הוא 'נחיה' אבי 'ברוך' ונכדו של 'מחסיה', כמפורש בפסוק (ירמיה ל"ב ז'): **"וַיִּתֵּן ה' אֶת הַסֵּפֶר הַמִּקְרָא בְּיַד בְּנֵי בָרַךְ בֶּן נַרְיָה בְּחֹמֶת יְרֵמְיָהוּ לְאֵל יְהוֹשֻׁעַ דִּי וַעֲלִינֵי הָעִירִים הַכְּתוּבִים בְּסֵפֶר הַמִּקְרָא לְעִינֵי כָל הַיְהוּדִים הַיֹּשְׁבִים בְּחִצְרֵי הַמְּסָכָה"** וכתב המהרש"ל ח"א" במגילה י"ד ב', שלא מצא כתוב עליו שהיה מן הכהנים, ואף לא מצא מזכיר מהם שם נבואה שחורבנה. ויע"ע בשיטות הראשונים במנין ארבעים ושמונה נביאים שם א'.

36. הוא 'חלקיה' אבי 'ירמיה הנביא', המפורש בראש ספרו (ירמיה א' א'): **"דְּבָרֵי יְרֵמְיָהוּ בֶּן חַלְקִיָּהוּ מִן הַכְּהֵנִים אֲשֶׁר בְּעִנְיָתוֹ בְּאֶרֶץ בְּנִימִן"**. וע"ע בב"ר ס"ד ה', והארכנו בזה בתשובה לבית דין ירושלים עליו רע"ו, מפרשת בשלח וירמיהו א'.

37. הוא 'תמאליה' אבי 'שלום', כמפורש בפסוק (ירמיה ל"ב ז'): **"הֲבֵנָה תִּמְאָל אֲשֶׁר שֹׁלָם דָּדָךְ בָּא אֶלֶּיךָ לֹאמֵר קִנְהָ לָךְ אֶת שְׂדֵי אֲשֶׁר בְּעִנְיָתוֹ כִּי דָךְ מִשְׁפַּח הָאֵהָלָה קְלוֹנוֹ"**.

38. וכתב המהרש"ל ח"א" במגילה י"ד ב', שפוסטבר שהיה בן דודו [או דודו - ע"ש י"ט] ומפרישים ירמיה ל"ב י"ב של ירמיה מצד חלקיה אביו, ומכאן שהיה כהן. עוד כתב שם, כי מפורש עליו בפסוק שזכה לנבואה שנכתב, כדכתיב (ירמיה ל"ב ח'): **"וַיָּבֵא אֶלֶּי מִתְּמַל בְּנֵי דָדָךְ בָּא אֶלֶּיךָ לֹאמֵר קִנְהָ לָךְ אֶת שְׂדֵי אֲשֶׁר בְּעִנְיָתוֹ וְיֹאמֶר אֵלֶי קִנְהָ נָא אֶת שְׂדֵי אֲשֶׁר בְּעִנְיָתוֹ אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ בְּנִימִן כִּי דָךְ מִשְׁפַּח הָאֵהָלָה וְלָךְ הָאֵהָלָה קִנְהָ לָךְ וְאָדַע יָדְךָ ה' בְּיַד ה' הִי שִׁתְּמָלָא בָּא לְיִרְמִיָּהוּ כְּדָרְבָּה ה' אֵלֶיךָ בְּנִבְיָאָה. ע"י"ש"**.

39. הוא 'שלום' בן 'תקוה', בעלה של 'חולדה הנביאה' ואבי 'תמאליה', כמפורש בפסוק (מ"ב כ"ב י"ד): **"וַיִּלְכְּ חַלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן וְאֶחָיו וְעַבְדָּו וַעֲשִׂיהָ אֶל חַלְדָּה הַנְּבִיאָה אֲשֶׁת שֹׁלָם בֶּן תִּקְוָה בֶּן חַרְמַשׁ הַכְּהֵנִי וְהָיָה יִשְׁבֵּת בִּירוּשָׁלַם מִשְׁפָּחָה וַיִּבְרָו אֵלֶיךָ"**.

39. עיין באבצר"ו רמב"ן שם, שלמדו שבאותה עת היה יהושע בן חמישים ושש שנה. וע"ע לעיל בחשבון שנותיו.

40. עוד בענין ענוותנותו של יהושע, עיין בתרגום יתנן במדבר י"ג ט"ו, שיהו היה הסיבה שהושע שינה לו את שמו... ויבדיל מקא משה ענוותנותו קרא משה לחושע בן בן משה (וכאשר ראה משה ענוותנותו קרא משה לחושע בן בן יהושע - תרגום ע"פ חברו יתנן).

41. בכל בו דרך הכותב את שמו: **"וחתם בן שמו: 'וחתם בן שמו קטנונו למפרע, ע' עלינו, ש' שלא שם, ו' ואנו כורעים, ה' הוא אלהינו..."**

ולא בשאר כתבי הקודש: **"כל יהושע שבמקרא חסר ו, חוץ וְאֵת יְהוֹשֻׁעַ צִיְתִי בסוף [מפרש] דברים, מפני שאז נתעטר ו' עטרות, נוי, כח, עושר, חכמה, נביאות, נשיאות."**

25. במדרש מגן אור: **"והנשיאות, שנאמר (יהושע א' י"ח), כִּי אִישׁ אֲשֶׁר יִמְרָה אֶת פִּיךָ יֵלֵא יִשְׁמַע אֶת דְּבָרֶיךָ לְכָל אֲשֶׁר תִּצְוֶנּוּ יוֹמֵךְ רַק חֻזַק וְאִמְרִי"**.

26. המדרש פותח ב'שיש דברים', ובכפול מלת רתק את הראשונים שבהם. 27. וחשבון שנותיו של יהושע בעת כניסתו לארץ ישראל, הוא כדלהלן: הגה מנין שנותרו היו מאה ועשר, כמפורש בפסוק (יהושע כ"ד ט'), וכן בפסטים ב' ח': **"וְהָיָה אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָיָה יוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן עֹבֵד ה' בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנִים"**. ואמרו בסדרי"י ש, יהושע פרנס את ישראל עשרים ושמונה שנה, והיה נעיר לאחר י"ד שנות כיושב וחלוקה, המשיך יהושע לפרנס את ישראל עשר י"ד שנה עד מיתתו, נמצא ששנות חי יהושע בעת כניסתו לארץ היו שמונים ושתיים שנה.

28. אכן לשיטת הילקוט ביהושע ל"ה שיהושע פרנס את ישראל שלושים ושמונה שנה, נמצא שבעים שנות ישראל לארץ היה צעיר בעשר שנים מהמנין הקודם, ושנות חייו באותה שעה היו שבעים ושתיים שנה.

28. ושיטות הראשונים בשמות ל"ג י"א (אבע"ז, רמב"ן ורבינו בחיי), שיהושע חי בארץ ישראל רק ארבע עשרה שנה, ולפי"ז בעת כניסת ישראל לארצם, היה בן שתעתיק ושש שנה.

28. כדאיתא בויחיים ב' ז': **"אמר, בת עשר שנים היתה כשיצאו ישראל מערבה, וזונה [כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, אחר חמישים שנה נתגיירה...]**

29. ועונשו זה שלא היו בנים, היה על שביטל את האם מפר"ז לילה אחד, כדאיתא בעירובין ס"ג ב', ע"יש".

30. והיות ואף לאחר חיפוש רב לא מצאתי דבר בענין זה, האם היה ליהושע אשה קודם רחב, ויש ענין מדוע נשא את רחב, אודה מאוד לכל מי שיוכל להעיר ולהאיר את עינינו במציאת מקומות נבונות בדברי, להגדיל תורה ולהאדירה.

31. וע"ע בתפוחא דבכי חנא י"ב (ובע"ז) במדרש רבי ב"ח ל"ה י"ח, עמ' 155, הובא בילקוט בלעק שתיע"א ד"ה אמר רשב"ל, וביומיה ר"ז), שאף יחזקאל ובניו אביו היו מן נביאים שיצאו מרחב: **"א"ש שמואל בר נחמן, ארבעה חן שחן באין ממשפחה חרושה, ואילו חן, פנחס, ואוריה, יחזקאל, וירמיה. פינחס... אוריה..."**

בכל בוקר מחדש, רגע קט לאחר שכל אחד זוכה שה' השיב לו את נשמתו, זוכר הוא חסדי ה' עמו ופותח הוא בסדרת הודיה ושבח לה' מלך חי וקיים, על כל הטוב אשר גמלו, כאשר את ההודיה הראשונה מודה הוא עוד לפני שנטל ידיו, על שבחמלתו החזיר לו את נשמתו, שהפקידה אצלו ועיפה וכעת קיבלה חדשה ורגועה כדי לעבוד את עבודתו ולשרתו כל היום, כך זה לא האדם, ובשעה זו מרגיש האדם את התחדשות הבריאה הכללית ברוב חסדי ה' ובמיתא גופו וכל אבריו בפרט בחמלתו עליו, ודבר זה מביא לידי חיזוק אמנותינו בה' שיקיים וישמור את מה שהבטיח לנו לגאלנו ולהחיות את המתים.

מציונות זו שבה יהודי פותח את יומו בשבח והודיה לה', אם גם מתבונן בדבריה הנעלים הללו שאומר מיד עם קומו, מביאה לידי כך שתחילת היום היא בקדושה ובטהרת לב והמחשבה והדיבור, והשפעתה ברוכה על כל היום שאחריו שגם הוא יהיה כדת וכראוי. מה גם שפעולותיו באת מיד לאחר מכן, היא לקדש את עצמו בנטילת ידים, שמלבד עצם הניטלה המסירה ממנו את רוח הטימאה ששרתה עליו, הרי זו מצוה נוספת שמוסיפה להערות עליו רוח טהרה וקדושה. כך גם בלבישת הציצית וברכתה, ברכת 'אשר יצר' והסמוכה לה לאחריה וברכות התורה, כולם המה שבח והודיה לה' על כל שפע טובה וברכה שמחדש ונותן לנו בכל יום.

ברכות השחר מוסיפים להודות ולהלל לה' על ריבוי העצום של הטובות שגמלנו, שנתן לבנו להבחין בין יום ובין לילה, שלא עשה אותנו גויים או עבדים, והזכרים מוסיפים שבה שניתן להם ריבוי מצוות מה שלא ניתנו לנשים, והנשים מודים לה' ריבוי אותן כרצונו, ולאחר שהודו על עצם המציאות הרוחנית בה נמצאים, מתחילים להודות על מצבנו הגופני, שפקח את עיינינו לראות, והלביש אותנו בבגדים, הניח את אסורינו שנוכל להיזן את האברים, ואף נתן בנו כח לזקוף ולהעמד, ואת כל הארץ רקע על המים, וכבהו שבח והודיה על הכל, שאילו אדם יתבונן רגע קט ברוב חסדים אלו, הרי ישוש וישמח בחלקו וגורלו, ולא יכאב עליו לבו מדברים ופעולות המציקות לו במהלך ימי חייו.

השבח וההודיה לה' על שעשה לאדם את כל צרכיו, כוללים בתוכם, מלבד ההודיה על הנעלים לרגלו, גם את כל צרכי הגוף והנפש שה' נתן לנו. בכללה, את החברה בה אנו חיים שבלעדיה קשה לאדם לחיות גם מבחינה גשמית, שאילו היה מוטל עליו להעיסו לעצמו את כל צרכי גופו, מלבד מה שלא היה יכול להסוק במושלכות מפני ריבוי סרודותיו, גם את הדברים הבסיסיים לא היו לו, שעליו היה להכין לבדו את מאכלו ובגדיו, על ידי ייצור כלי חרישה ושאר כלי עבודתו, לחרוש בעצמו את השדה ולעשות את כל עבודתה, ולאחר מכן להתעסק בהכנת מאכלו, וגם להכין לבדו את צרכי לבושו, וזאת מלבד שאר הדברים המצויים, שהוא דבר כמעט שלא שייך במציאות. והן מבחינה נפשית, קשה מאוד לאדם להשאיר בראי כשנמצא בודד לנפשו בלא חברה, כך שכל זה נכלל בשבח והודיה לה' על שעשה לו את כל צרכיו.

מסקנתו בביאה של כל אחד היאל, להבין את חשיבותו הגדולה להפנים את ליבו שכל העולם כולו עם כל בריותיו, הכל נברא בשבילו, וכפי ששינו בסנהדרין ל"ז א', ומסקנא חשובה ויסודית זו צריכה להוביל אותו להנצל מהחטא, כשיש אל לבבו להבין שחשוב הוא כעולם מלא, כיצד יסירי את עצמו מהעולם בחטא, ובזכות הבנת זאת ממשוך את עצמו מהחטא ויצליח לגבור על יצרו ולעשות רצון יוצרו. יחד עם זאת על האדם ליכור ולהפנים היטב למעמקי ליבו, שכפי שכל העולם כולו נברא בשבילו, כך בריאתו היא גם עבור חברו, ובאופן זה יעריך ויכבד את חברו וינהג עמו באמונה ובייחוד כדת של תורה.

מחשבות טהורות אלו על חשיבותו של כל יחיד ויחיד, היו מצויות בקרב קהילות הקטנה של רבי שמעלקא, שבהם חיזק את בני עדתו, שרובם ככולם היו מאלו שנבעו עליהם לעבוד את יסיון הנוני בעבודתם הקשה שבקושי הספיקה להם ללחם לפי הטף. סגנון החיים המצוי באותם ימים שהכל נעשה באופן אישי וידי, חרשו במחרשה שאליה רתמו שור או חמור, הסיקו את הבית בגדי עצים והמים הובאו לבתים בדיילים מקורם הקרוב, יצרו מגוון של עבודות שהחזק השווה שבהם היה מיעוט הפרנסה שבהם והטורח והעמל והיגיעה בעבורם.

קהילה קדושה זו, ככל קהילות ישראל במקומות גלותם ומושבותיהם, רובם המוחלט היו יראים ושלמים, המבקשים לעשות את רצון קונו ופחץ יוצרם כדת וכראוי, כאשר המועטים והמובחרים שבקרבם, ישבו בשבת תחכמוני בעמלה של תורה כל הימים, ואילו כל השאר, עסקו במלאכתם כשמשתדלים שתהיה עראית, ועיקר חייהם היו בשעות בהן ישבו בבית המדרש ועסקו בתורה ובתפילה ובאמירת התלים, כל אחד לפי דרגתו הרוחנית ורוחב דעתו.

מה שהחזיק ועודד, תמך וסייע להם לעמוד בנסינות

החיים שהיו קשים ומרים עד מאוד, היה עצם הדבר שכל אחד השתדל לחזק לעצמו את ההרגשה האיתנה שבשבילו נברא העולם, ואף כל חי הנצח העתידי עומדים ומצפים עבורו כדי שיוזכה בהם בחפץ וגורלו, וחלילה לו לאבד את כל זאת בשביל הנאת רגע חולף, ובכח מחשבות חיוביות אלו העליות לגבור על יצרם הרע ולעשות רצון ה' וקיים מצוותיו כל הימים.

בית מדרשו של ר' שמעלקא השתבח בשיעורי התורה הרבים שנמשרו בו. חר' בשבעתיים קודם עלות השחר אשר אז נמסר השיעור הראשון המיועד למשכמי קום, המבקשים לפתוח את סדר יומם בלימוד התורה, כך שבמהלך שעות עבודתם הקשה שאותן מתחילים מיד לאחר תפילת השחר, ראשם יהיה שקוע במה שלמדו בבוקרו של יום. הידיים יעמלו במלאכה, הרגליים יסחבו את משא הגוף ומה שעליו, והראש יהיה שקוע בתורה ועמלה ומחשבות יראת ה' טהרה. וכל בשיעור בעיון לאחר תפילת ערבית, שגם אותו מסר ר' שמעלקא מיוחד לאלו המבקשים לעלות על יצועם במחשבת תורה ועמלה.

דברי הרב ועידודו בכל עת ושעה לצאן מרעיתו, הביאו אותם לכך ששמחו בעבודותיהם הקשות והמינוניות, כשראו בהם את מעלתם הרבה של המלאכות המצויות באותם הימים, שלמרות הקושי העצום שהיה בהם, בשל כך שיעקרום הוא מלאכת כפי ומשא הגוף, מעלתם בצדם, שאינם צריכים מחשבה רבה, והראש פנוי למחשבות, בהם יהודי יכול לעלות ולהעלות. עצם המחשבה שיהודי מעלה בדעתו בשעת עבודתו, שכעת עוסק במצוה רבה וגדולה לדאוג לפרנסת בני ביתו, מעלה ומרוממת את פעולתו לפסגות גבוהות יותר ומוסיפה לתת לו עוז וכח להמשיך בה, בידעו שעושה כעת רצון בוראו וכמובן ששכרו הרבה מאוד על מצוותו הרבה שבה עוסק.

מלבד כל זאת, הרגיל הרב את בני הקהילה במהלך שיעוריו, שישפכו לבני ביתם את תורתם שלמדו. כמעט בכל שיעור מצא הרב ענינים מסויימים שהיה מפשיטם ומבארם באופן שניתן לאומרם בבית כדי לזכות את בני הבית שיהיה להם קשר ושייכות לתורה, והיה שואל ומתעניין האם דבריו היו מופשיטם מספיק כדי שבני הבית יבינו, כך שגם אלו שבחתייה ספרו את תלמודם בביתם רק מחמת אי הנעימות שלא יהיה להם כיצד להשיב לרב למחרת על שאלתו, בסופו של דבר הרגלו בדבר, ובכל פעם שעסקו בתורה או השתתפו בשיעור תורה, מצאו להם לספר ממנו בבית.

לא פלא שמצבם הרוחני של בני הקהילה היה גבוה בהרבה מהרגיל והמצוי בקהילות הסמוכות, שהרי דברי התורה רוממו את כל הקהילה ובני משפחותיהם, וגרמו להם להוסיף להתחזק בשמירת התורה והמצוות וביראת ה' טהרה, כפי שלמדו בסדרי לימודם ובדברי המוסרים שהרב הוסיף בכל עת מצאו, יחד עם העידוד והשבח לכל אחד על זכותו הגדולה לעסוק בתורה, והשבח והודיה לה' על כל הטוב אשר גמלו עד היום הזה, שדברים אלו הוסיפו להעלותם לפסגות רבות יותר של קרבת ה'.

גם בקהילות הקדושה של רבי שמעלקא היה את אותם יהודים מסכנים שלא זכו ללמוד בנערותם, ועל אחת כמה וכמה שלא למדו בגרותם, כך שנשארו בורים ועמי הארץ, כשחלקם אף לא ידעו קרוא וכתוב, ונמנע מהם להתפלל בסידור או לומר פרקי תהלים, שעבורם תיקנו חז"ל את 'חזרת הש"ץ', כדי שיוכלו לצאת ידי חובתן משמיעת תפילתו. כך גם יסוד קריאת התורה בצניבור שתיקן משה רבינו, היא כדי שעל כל אחד מישראל, גם הרחוק והבור ישימע, לא יעברו שלשה ימים בלא לימוד תורה, ועל ידי שישמע את הקריאה בתורה ויתבונן במה ששמע, הרי שזכה לעסוק בתורה, ולא עברו עליו שלשה ימים בלא לימוד, כאשר כל לימודו אינו אלא אותה קריאת התורה.

ברוך כלל היו אותם יהודים גם מסכנים מבחינה גשמית, עבודתם היתה קשה מאחרים, שגם כך לא היו עבודות קלות מצויים באותם הימים, ושכרם גם היה נמוך עוד יותר ביחס לאחרים, שמָּנת דעתם הדלה גרמה לכך שנאלצו לעבוד באותן עבודות בוניות וקשות, כך שחיייהם עברו עליהם בעוני ודלות, ולא פלא שהששוו והשתחמה מצאו להם מקומות אחרים לשכון בהם, מוחזק בבתיהם העלובים והפשוטים. על אף מצבם הרוחני והגשמי והחברתי היורד, לא קנאו בשכניהם הגויים השעירים מהם בממון רכוש, חלקם אף בעלי אחוזות וסיפיקו להם את רוב עושרם וכבודם, ואף לא פזלו ומחשבתם אלו תענוגותיהם והוללותיהם, אלא ברכו בכל יום מחדש ובשמחה, להודות ולהלל לה' על שלא עשה אותם מגויי הארצות, אלא זכו להיות חלק מהעם הנבחר, קרובים לה' ונחשבים כבני אהוביו.

למרות היות אותם יהודים מסכנים בשולי החברה, היו הם חלק ממנה, הצטרפו למניין ולכל דבר שבקדושה, ורבים מבני המקום האירו להם פנים ושמעו את דבריהם ושאלותיהם

ברצינות, הגם שרובם ככולם נבעו מחוסר ידיעה ומטעויות עצובות שיסודם במה שחסר להם את היסודות הבסיסיים, והשתדלו להשיב להם כדת של תורה ובניעויות כדי ללמדם את יסודות התורה והלכותיה, ובתוצאה מכך העריכו אותם על המצוות ששמרו היות שבדרך כלל כל קיומה של מצוה קשה עליהם שבעתיים, שהרי אינם יודעים דבר כיצד לקיימה, ובכל דבר צריכים לשאול ולברר את הלכותיה כשאף אינם יכולים לציון לעצמם דבר על גליון למען יעמוד לימים רבים, שהרי גם לכתוב או לקרוא אינם יודעים.

ליהודים מסכנים אלו היה רבי שמעלקא פונה ברוך ומסביר להם שגם להם יש אפשרות לעסוק בתורה. בכל עת מצאו שבה הראש פנוי להעסיק במלאכה, זו ההזדמנות לתפוס את אותו הרגע ולזכות בו לחיי נצח במה שחשוב לו מה ששמעו בשיעור. גם אם אינם זוכרים מאומה מתלמודם, עוררם לחשוב על סדר מעשייהם והנהגותיהם שהם כדת של תורה, ולהזכיר בפה את הדברים והפעולות הללו, ובאמירה זו יזכו להיות מצוות תלמוד תורה, שהרי אומרים את הלכות התורה ודיניה, שכפי שכל אחד מבין שאם פותחים את הקיצור שולחן ערוך ולומדים בו את סדר הנהגת האדם מקיימים מצוות תלמוד תורה, כך גם אם יהודי מונה לעצמו את סדר יומו בתורת לימודו, כשקם בבוקר מיד מודה ומשבח לה' ואומר 'מודה אני...', ולאחריו נוטל את ידיו לסיורין שלש פעמים ויש מהדרין ארבע פעמים, ולובש את הציצית ראשונה, וסדר הלבישה היה תחילה ראש ואחר כך ימין ורק לאחריו בשמאל, וסדר לבישת וקשירת הנעלים, וכך הולך ומונה את מעשיו ומקיים בהם מצוות תלמוד תורה ששכרה הרבה מאוד.

מימרתו של רבי שמעלקא שהיתה אהובה ביותר על רוב בני הקהילה, אותה חזר בכל הזדמנות של שמחה, נתנה לכל אחד כח לסנינות החיים שעל ידה הפנים עוד יותר על חשיבותו ויקרתו בעיני ה', באומרו לשלאור דברי חז"ל על החשיבות הגדולה שיש לכל יהודי, והמחשבה התמידית שצריכה להיות שבעקבותיה מחוייב לומר לעצמו 'בשבילי נברא העולם', מסקנתה המחייבת היא, שיום הלידה של כל אדם, זהו היום שה' הכריז קבל עם ועדה, שהעולם צריך לו ויחסר בלעדי. כאשר יהודי חי באופן כה נעלה, אין פלא שמחשבות אלו עוזרות ומסייעו להתגדל בתורה ויראת ה' טהורה העומדת לעד.

הצרה שהתעוררה בקהילה הקדושה, במגיפה הקשה שהחלה להתפשט בה, שתוך תקופה קצרה לקו כמה ילדים במחלה בלתי ידועה, שהסבה להם ייסורים קשים ומרים, בלא שניתן לעזור להם ולהקל מסבלם. בימים כתיקונם הסתפקו בני המקום ב'חובש' הקשיש ששימש על תקן רופא, שידעויותו הנרחבות ברפואה מלבד עצם מקצועו של ניקוי פצעים ורובייתם, העפילו עד כדי קייחת כמה תרופות מצויות שאותם נתן לכל חולה, ואף הכנת כוסות רוח, שתועלתם העיקרית היתה שעל ידי הוספת קושי הצער מפוסקות הרוח ואכילת התרופות המרות, התמלאה סאת היסורים שנגזרה והוקדמה רפואת החולה. אך בפעם הזו גם כמתו של החובש התבלעה, ותרופותיו המרות לא הועילו מאומה, ואף כוסות הרוח שהוסיפו צער וכאב לחולים, לא הקלו באופן ניכר מעל סאת יסוריהם.

מצבם הקשה של החולים שהלך והחמיר, הביא את תושבי העיירה להזעיק רופא מומחה מהעיר הגדולה, והלה בדק את החולים אחד לאחד, שמע את דבריהם על יסוריהם הקשים, והעלה השערות שונות על המחלה המזוהה שפקדה אותם, והציע לרקוח להם מרקה יקרה שלא הועילה דבר. גם רופא מומחה גדול ממנו לא מצא תרופה מועילה למחלה המסתורית שפקדה את המקום, מלבד הרעיון ההזוי להוסיף להם צער על צערם בעלוקות וכוסות רוח, המוצצים מהחולים את דמם ומוסיפים להחלישם עוד ועוד.

רבי שמעלקא שראה בצרת בני קהילתו, הכריז על שלשת ימי תפילה ותענית ציבור לכל בני המקום, במתכונת של 'שני וחמישי ושני', וביארו את הסליחות שנתקנו לימים אלו, ובכללם את ה'סליחה' המיוחדת לתפילה על 'תחלואי ילדים ר"ל', הפותחת ב'אל נא רפא נא תחלואי נַפְּשׁוֹנָה', בה מתחננים ומבקשים על ישראל וילדיהם שנמשלו לגפן ופירותיה, שה' ירפא את מחלותיהם, וחלילה לא יהיו חלשים ודלים, ויגאול אותם מהשחתה וממכה קשה, שלא יהיה בהם נגף וכריתת, וה' יחשוך אותנו מאף וקצף ויכלה שוד ושבר צער וסופה, ולא יקמל את זרע יעקב התמים מרחם, ויפדם ממוהמת מות ולא יסוגו אחור.

מעמד התפילה הראשון הביחל בית הכנסת בעיירה, דמה לתפילת נעילה. דמעות ההורים וילדיהם נשפכו שם כמים, במיוחד בעת אמירת התפילה המיוחדת לעת ההיא, שנאמרו בה דברים מפורשים על אסונות דומים, ועליהם התחננו והעמירו לה' שייחוס על עם עני אבינו ויירחם עליהם השואגים בתפלותיהם ומבקשים רשיון, אחרי שהמה מלומדי מכות בעיניו סבל, כשיראה בעיני עמו, האגודים

המשך מעמוד הקודם

בצרה ושופכים תחילה, אחרי שלקו בכפליים ושומעים חרפתם ואינם משבים ועונים, בלא מקום לבצוח ושענים לישועתו שתבוא במהרה.

אמירת התפילה הנוראה 'והוא רחום', שעיקרה על עצם הגלות קשיני, אך כלולים בתוכה תפילות רבות על כל מצב ישראלי, ותחינה והערתה לה' שיחוס על מו, גם היא נאמרה בבכיות נוראות ובתחנונים, כשמצפצפים בה' שישמע את קול חינונם ועתירתם. כך גם עשרת מזמורי התהלים שהוסיפו לומר לאחר סיום התפילה, כשכל בני הקהילה מקוים שה' שמע לקולם, ובזכות זעקתם אל ה' בצרתם, יזכו שיתקיים בהם (תהלים ק"ז כ'): 'שִׁלַח דָּרֹךְ יְיָ וְיִמְלַט מִשְׁחִיתוֹתֵינוּ', ובעקבות כך יזכו להודות לה' ולספר נפלאותיו לבני אדם.

התפילה ביום חמישי דמתה לקודמה במציאותה אך לא בנקודת הזעקה שיצאה עוד יותר מעמקי הלב, ובתוספת דמעה, כשראו שלמרות התפילה של יום שני עדיין לא שקטה המגפה והמשיכה בהתפסותה. התפילה המיוחדת לתחלואי הילדים נאמרה כששוליות דמעות נקוות על צפת בית הכנסת. כך גם התפילה השלישית ביום שני לשאחריה, שבהם הוסיפו להעתיך ולהתפלל לה' שמת הרחמים עליהם ותתגלגל לפני ה' תפיל את שחנתם, ותבקש רחמים על עם ישראל, כי הגיעו למצב הנוראי: "כִּי כָל לֶבַב דָּיָו וְכָל רֵאשׁ לְחַלְלִי". את יתדות בקשתם לה' תמכו בשלש עשרה תיבות של רחמים, ובדמעות הרבות שכנגדם שערי שמים לא נסגרים וננעלים, ובמצב זה שופכים כולם יחדיו שיח בפני ה' 'הבחון לבבות בהתפסותם. בזכות שלוש האבות, שה' שהוא שומע קול בכיות, יקח את הדמעות הרבות והיו שמורים אצלו בנאדו, ויציל אותם מכל גזירות קשות ואכזריות, כי עיניהם תליות אך ורק בה' לבדו.

לעת ערב של היום האחרון לסדרת התעניות, לאחר תפילת מנחה עם 'ויחל', עלה הרב על העמוד' כשעטוף בטלית, וזיבר דברי כיבושין על הדברים הצריכים תיקון במקומם וקהילות, כשמוסיף שכל אחד יודע נגעי ביתו במה ראוי ורצוי בעיני ה' שיתקנו זאת כדי להסיר מעליהם חרון אף ה', כאשר מזכיר את הענין של האחריות של כל אחד לצניעות בני ביתו, שאם חלילה נכשלים בהלכות חמורות אלו או מזלזלים בשמירתם, הוא מהדברים הגורמים לסילוק שכניה, והחושר לכל הצרות והאסונות. כמו כן עורר הרב על ביטול תורה כנגד כולם, שכל אחד יקבל על עצמו במאמץ מוגבר לתקופה הקרובה להוסיף עוד קביעות ללימוד התורה, אפילו של כמה דקות ביום, ולהתאמץ לעמוד בתפילות אלו, ובזכות מצוות תלמוד תורה שהיא כנגד כל הקלות כולה, ושמירת החינוך שאר מצוות התורה ותיקון בדיק הבית הרחוקי, ה' יחוס על עם בני ארצו וירחם להסיר מעליהם את המות הזה.

תקנת אחת חשובה ועתיקה יומין רציני לעורר מחדש, אמר הרב בדרשתו, והיא תקנת דוד המלך ע"ה שיתקנה כאשר חרב מאה בחורי ישראל בכל יום, ובאותה שעה תיקן לברך מאה ברכות ביום, שיברכו את הברכות בהתבוננות בדברי הברכה ולמי שמברכים אותה, זוהי סגולה בדוקה להנצל מחלות ונגעים ואף ממוות.

עצם הענין שמברכים את הברכות בכל יום וחלקם אף כמה פעמים ביום, גורמת שלפעתם הברכה נזקקת מהפה בלא כל מחשבה והתבוננות, וברכה כזו לפעמים יכולה להיות חלילה לקטרוג במקום לסגור ולזכות. קורה שמברכים ברכה בלא לשים לב למה שאמרו, ורגע לאחר מכן כלל אזכרים אם יברכו ומה יברכו. העצה כנגד זה, לימד הרב את בני עדתו עצה טובה ויעילה כפי שכתבה הפוסקים, היא לעצור לרגע לפני אמירת הברכה ולחשוב איזה ברכה מבקשים לברך, ולמי נותנים שבח והודיה זו, ובאופן זה כל ברכה תוסיף קדושה וזכויות רבות למְבַרְכָהּ, עד שמעפילים למצב בו אוכלים כי רוצים לברך ולשבח את ה', ולא מברכים כי רוצים לאכול או לשתות.

רעיון נוסף לעזר וסיוע לברך כראוי ולא לאומרה ב'נשימה אחת' ובחשש בליעות, הוסיף הרב ואמר, הוא לחלק את

הוסיבו, ראשית גם אותם מסכנים מברכים את ה' ויש לענות על ברכתם אמן כמו לאחרים, מלבד מה שיש לבכדם כמו שאר המתפללים ולרחם עליהם על כך שאינם יודעים כמעט דבר, ולמרות זאת משכימים ומעריבים לבתי הכנסת לתפילה ויושבים בשיעורי התורה הגם שבקוצר דעתם כמעט ואינם מבינים כלום. ושינית, הענייה אמן היא על הברכה ששבו את ה' הגדול והנורא, ולא לכבוד המברך, ועל כן אין שום הבדל ושינוי במעמד המברך, מלבד עצם הדבר אם כיוון לבו לה' ומבין את אשר מוציא משפתיו, שבוה תלוי מעלת הברכה וחשיבותה.

הרב שראה מעלה גדולה בקיום הנהגה חשובה זו בכל בוקר מחדש, התפלא לראות שבין המברכים נפקד ר' גבריאל, אחד מהתלמידי חכמים המופלגים שבקהילה, וירא שמים מרבים, הגם שנמצא עמהם באותה עת בבית הכנסת ועונה אמן על ברכות אחרים. בתחילה חשב הרב שמדובר בענין אישי וזמני, אך כשארכו הימים וכמעט ולא נשמע קולו של ר' גבריאל כשמברך את ברכות השחר, הבין שלא דבר ריק הוא, ועל כן פנה אליו בשעת הכושר ושאלו על פרישתו זו מהציבור.

תשובתו של ר' גבריאל היתה, שהיות ולומד בביתו בשעות שמואז השכמתו ועד עת התפילה, על כך לפני תחילת לימודו מקדים לברך את ברכות השחר יחד עם ברכות התורה, וזו הסיבה שבבואו לבית הכנסת לאחר סדר לימודו, מצטרף הוא עם הקהל הקדוש לענות אמן על ברכות המברכים, אך אינו מברך בעצמו את הברכות עמהם.

יקרי אהובי, השיבו הרב, אך מחשבותיך טובות וראויות, אך הנהגה למעשה כדאי שתברך את ברכות השחר לאחר סדר לימודיך יחד עם שאר המתפללים, במיוחד שעייני העם נשואות אליך, וכאשר רואים הם אתה משתמט מלברך עמהם, סופו של דבר עלול להיות שילמדו ממך דבר זה, ומחמת כך עלול להתערער כל עתיד הנהגה נעלה זו שאנו מברכים יחדיו את הברכות בכל בוקר, וחבל שכל זאת יזקף לחשבונך, שאינו אלא תורה ועמלה בשקידה רבה ותפילה בכונה ודקדוק המצוות.

בהודמנות זו שאנו משוחחים יחדיו, הוסיף הרב ואמר לו, אבקש להזכיר לך את דברי השולחן ערוך בחלק אורח חיים סימן רפ"ה בסעיפיו האחרונים, על החובה שיש לכל יהודי ללמוד בכל שבוע את הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום או פירוש רש"י, וירא שמים יוצא ידי שניהם, שלומד הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום ואחד פרש"י. אשירך שזכית שהנהגתך הכללית היא כראש שמים, לכן כדאי ומומלץ לך לנהוג גם בקיום הלכה זו כדי שתהיה, ואין לך מה לחוש ל'ביטול תורה' שלימוד זה, שיבוא במקום עומק עיון בסוגיות הש"ס, שכן היא דרכה של תורה ורצון הבורא, שילמדו את התורה גם עם פירוש רש"י, ומה גם שאפשרותך ללמוד סדר זה בעומק העיון כדרכך בקודש בשאר סדרי לימודך.

ר' גבריאל קיבל את דברי הרב והחליט לשנות את הנהגתו בשני הדברים עליהם עוררו, כשמספר לבני ביתו את דברי הרב אליו, ומוסיף בהתפעלות עצומה לומר, שתימיד ידע שגדלותו של רבינו בעתה היא עמו, אך כעת נזכר שזוכה לראות ולדעת נסתרות, שידע את הנהגתו בקיום הלכה זו של לימוד הפרשה רק שנים מקרא ואחד תרגום בלא פרש"י, ועל כן עוררו להוסיף את לימוד הפרשה גם עם פרש"י.

כשעברו כמה שבועות בהם התמיד ר' גבריאל בלימודו זה, בבוקרו של שבת פרשת פְּקֻדֵי, בתחילת סעודת שבת, אמר לבני ביתו שאמנם אינו חוזר בו מהשבחים הרבים שיש לרבינו, ובודאי גם יודע דברים נסתרים, שהרי לומד תורה לשמה, שעליו נאמר שזוכה לדברים הרבה, ובכללם גם ידעת נסתרות, אלא שההוכחה שהיתה לו מדברי הערת, כעת בלימוד הפרשה עם פרש"י ראה שאינה מוכרחת, ויתכן והגיע למסקנתו ודבריו מלימוד הפרשה עם פרש"י.

מנין בפרשתינו עפרש"י
בטל ההרכה להוכחת ר' גבריאל?

שמות הזוכים לשבוע פרשת ויקהל-פקודי:
הראובן ה"ח
לינופ מ. - ירושלים - ומתוך האור-ציאת מצרים כ"כ גרסו ז. - מודיעין עילית - כאיל תערוג השלשן י. - מודיעין עילית - נאול תערוג חמים ש. - באר שבע - כאיל תערוג איינשטיין ג. - מ"ע - לקוטי רע"א-מודיעין ושבת מלך י. - אלעד - לקוטי רע"א-מודיעין ושבת

הודעה נשלחה/תשלוח לזוכים (במהלך תחילת הקרוב)

ניתן לקבל כל שבוע את העלון בפקס או באימייל (ללא תשלום), בתוספת ה'סיפור ושאלה בציור' **בגודל כפול**, על שני עמודים המעניינים לקבלו, ישלחו את שמם וכתובתם בכתב ברור, בתוספת מס' טלפון לביירוים, לפקס המערכת או למייל: ichudbchidu@gmail.com

תשובות לשאלות המתפרסמות בעלון זה, יש לשלוח בכתב ברור וקריא, בצירוף שם, כתובת וטלפון, עד ליום ג' בשעה 23.00 בלבד לפקס' 08-9741115 [מחר': 8-972 +] (24 שעות) [או למייל ichudbchidud@gmail.com - **עד יום ג' בערב בלבד**]

הפרסים לשבוע זה: סט "אילת השחר על התורה", למון הגרוא"ל שטיינמן זצ"ל, ה"כ. **עוד שלושה זוכים נוספים**, כל אחד בספר "אפיקי אל עניינים שונים משיעורי מון הגרוא"ל שטיינמן זצ"ל. הפרס לשבוע זה על "סיפור ושאלה בציור" שלנו זוכים, כל אחד בספר "כאל תערוג - עובדות ונהגות על גדולי ישראל", כפי שסופרו על ידי מון הגרוא"ל שטיינמן זצ"ל.

הערת, הארות ותגובות וכל עניני העלון, ותורמות והנצחות, יש לפנות למערכת בפקס ובמייל הנ"ל